

МІЖНАРОДНИЙ КОНФЛІКТ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

INTERNATIONAL CONFLICT IN POLITICAL AND LEGAL RELATIONS

Тронько О.О., аспірант кафедри міжнародного європейського права
та порівняльного правознавства
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті розглядаються політико – правові відносини та їх феномен – міжнародний конфлікт, здійснюється спроба дослідження його найважливіших аспектів, природи, визначення його місця у міжнародних відносинах та шляхів вирішення у їх сучасній теорії. З'ясовано, що подальша дискусія про перспективи світової політики в нових умовах виникла саме після завершення «холодної війни», що повністю базувалась на ідеологічних суперечностях. Наголошується на особливому значенні правових аспектів регулювання міжнародних відносин в контексті дослідження міжнародних конфліктів. Зазначається, що врегулювання міжнародних відносин, основними суб'єктами яких являються суверенні держави, є головною функцією міжнародного права, та які базуються на міждержавному характері механізмів формування і дій норм міжнародного права. Визначено, що регіональні кризи, гібридні війни, інформаційні та санкційні блокади не сприяють формуванню стійкої системи міжнародних відносин, залишаючись актуальними атрибутами сучасної міжнародної політики. Наведено специфічні особливості міжнародних конфліктів притаманні сучасній міжнародній політиці. Наводяться визначення науковцями політичного конфлікту як різновиду соціального, вказується, що міжнародні конфлікти є типом особливих нерутинних відносин між державами, доведено, що зіткнення політичних та економічних інтересів, які переплітаються між собою в міжнародних конфліктах, може стати причиною використання військової сили та лише ускладнити міждержавні відносини, унеможливаючи основну функцію – вирішення конфлікту. Відзначається відсутність єдиного центру прийняття рішень, обов'язкових для всіх учасників міжнародних відносин, що лише надає можливість самостійно і незалежно від інших реалізувати власні інтереси окремими державами. Приводиться приклад системи «балансу сил» в якій держави з потужними економічними та військовими можливостями є основними акторами. Розглядаються різні гіпотези залежності причин збройних конфліктів від певної структури міжнародної системи. На прикладі загарбницької війни росії проти України продемонстровано фази розвитку міжнародного політичного конфлікту від формування суперечностей до прямої збройної агресії.

Ключові слова: міжнародна безпека, міжнародний конфлікт, міжнародне гуманітарне право, міжнародний військовий конфлікт, війна, гібридна війна.

The article examines political and legal relations and their phenomenon – international conflict, attempts to study its most important aspects, nature, determine its place in international relations and ways of resolving it in their modern theory. It is found that further discussion of the prospects of world politics in the new conditions arose after the end of the Cold War, which was entirely based on ideological contradictions. The author emphasises the special significance of legal aspects of international relations regulation in the context of international conflicts research. It is noted that the regulation of international relations, the main subjects of which are sovereign states, is the main function of international law, and which are based on the interstate nature of the mechanisms of formation and operation of international law. It is determined that regional crises, hybrid wars, information and sanctions blockades do not contribute to the formation of a sustainable system of international relations, remaining relevant attributes of modern international politics. The author outlines the specific features of international conflicts inherent in modern international politics. The author defines political conflict as a type of social conflict, points out that international conflicts are a type of special non-routine relations between states, and proves that the clash of political and economic interests intertwined in international conflicts may lead to the use of military force and only complicate interstate relations, making it impossible to fulfil the main function of conflict resolution. The author notes the absence of a single decision-making centre binding on all participants in international relations, which only allows individual states to pursue their own interests independently and independently of others. The author gives an example of a "balance of power" system in which states with strong economic and military capabilities are the main actors. Various hypotheses of the dependence of the causes of armed conflicts on a certain structure of the international system are considered. On the example of Russia's war of aggression against Ukraine, the author demonstrates the phases of development of an international political conflict from the formation of contradictions to direct armed aggression.

Key words: international security, international conflict, international humanitarian law, international military conflict, war, hybrid war.

Постановка проблеми: з моменту свого виникнення людство стикається із конфліктами з релігійних, ідеологічних, культурних, етнічних, територіальних та інших протиріч. Такі геополітичні актори, як США та РФ, після закінчення «холодної війни» у своїй зовнішній політиці перейшли до стратегії «поширення власного впливу». Так, в свою чергу, підтверджуючи концепцію зіткнення цивілізацій С. Гантінгтона, що конфлікти періода «холодної війни» ґрунтувалися на ідеології – сьогодні спостерігається формування нового світопорядку, заснованому на домінуванні однієї держави. Не зважаючи на потужний опір з боку інших державних та недержавних акторів міжнародних відносин, продовжуються спроби створення однополярної моделі міжнародних відносин. Нездатність правової міжнародної спільноти взяти на себе цілковитий контроль над світовим політичним процесом лише отримує вчергове підтвердження затяжною агресією РФ проти України та неможливості в міжнародному правовому полі надати гідну відсіч агресору. То чи слід очікувати формування стійкої системи міжнародних відносин, яка б базувалась на принципах міжнародного права, взаємодопомоги та співпраці у сучасній світовій політиці, в той час як регіональні кризи, гібридні війни, інформаційні та санкційні блокади набувають ознак атрибутів сучасної міжнародної політики?

Сучасні конфлікти створюють реальну загрозу виживанню людства, постають провідними чинниками нестабільності, демонструючи тенденцію до розростання та розширення за рахунок збільшення кількості учасників. Навіть у разі незначних регіональних конфліктів спалахують великі конфліктогенні ситуації, що лише збільшує загрозу у сучасному інтеграційному світі.

Варто згадати, що «війнами між країнами, що розвиваються» в багатьох випадках формально залишаються міжнародні конфлікти 90-х років минулого століття, що по суті були зіткненням на міжнародній арені інтересів різних еліт та соціальних груп, які активно намагалися проводити свою політику в Східній Європі, на Балканах, в Центральній Азії, Персидській затоці, на Кавказі, тощо.

Аналіз останніх досліджень. Дані аспекти аналізу міжнародних конфліктів, шляхів їх вирішення та структурного впливу сучасної міжнародної політико-правової системи на них розглядаються в ряді досліджень та наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Ковальова К., Корнат Л., Почепцова Г., Синоруба Г., Приходька В., Примуша М. та інших.

Мета статті. враховуючи особливості побудування систем міжнародних відносин, визначити природу виникнення, місце міжнародних конфліктів у цих системах, шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний конфлікт, з погляду теорії міжнародних відносин – являє собою певні політичні стосунки двох або кількох сторін – держав або груп держав, народів або інших міжнародних акторів – які концентровано відтворюють різні за природою і характером інтереси (економічні, соціально-класові, політичні, територіальні, національні, релігійні, тощо) у формі прямого або безпосереднього зіткнення, або зумовлені діями учасників та політичними аспектами будь-яких (економічних, інформаційних, конфесійних, культурних, наукових і т. д.) міжнародних відносин. Відповідно саме поняття міжнародно-політичний конфлікт формується з соціальної взаємодії у конкретних історичних умовах, або ж з психологічного стану групи. Декілька висновків, як методологічні орієнтири дозволяють отримати, зафіксувати та використовувати розуміння міжнародно-політичного конфлікту, що є суттєво важливим для вивчення як внутрішніх, так і міжнародних політичних конфліктів, і відповідно самих політичних відносин.

Поняття «міжнародно-політичний конфлікт» може бути застосоване не тільки до міждержавного конфлікту, але і до будь-якого соціального конфлікту між взаємодіючими в системі владних відносин на світовій арені спільнотами.

Виявлення власного, внутрішньополітичного змісту та функцій, передумов виникнення та вирішення міжнародно-політичного конфлікту не може обмежувати його вивчення, воно також повинно включати в себе визначення місця та значення у внутрішній та світовій політиці, сутя, хід та вплив на генезу суперечності.

Політичне розуміння конфлікту має здатність поширення своїх атрибутів на пов'язані із політикою як на локальному, так і на світовому рівнях сектори, як присутнє в політичному секторі міжсуспільних відносин, соціально-політичне явище із специфічними ознаками конфлікту. Більшість дослідників виділяє найважливішу ознаку сутності конфлікту як структурованого соціального процесу, яка є засобом розв'язання політичних питань важливих для суб'єктів, оцінених ними в якості взаємовиключних пріоритетів відповідно, наслідком чого є різноступенева конфронтація і особливі процедури вирішення. Зокрема, американський науковець Л. Козер описує політичний конфлікт як безпосередню активну конфронтаційну поведінку сторін, боротьбу за цінності та права щодо володіння статусом, силою та ресурсами, в якій стратегія полягає в нейтралізації, завданні збитків або знищенні противниками одне одного. Проте К. Боулдінг звертає увагу, що конфліктна ситуація не обмежується лише відкритою конфронтацією сторін, значна частина якої пов'язана із осмисленням несумісності інтересів та формування конфронтаційних позицій сторонами. Дослідник окреслює конфлікт як певну ситуацію боротьби, в якій сторони усвідомлюють несумісність можливих позицій та прагнуть зайняти несумісне із прагненнями суперника становище [1].

Таким чином, міжнародні конфлікти є різновидом особливих нерутинних відносин між державами на ґрунті суперечності інтересів, які в перебігу свого розвитку можуть продукувати міжнародні кризи і збройну боротьбу сторін та об'єктивно і суб'єктивно означають розв'язання різнорідних конкретних суперечностей і породжуваних конфліктних проблем. Міжнародний конфлікт як політичні відносини породжує суб'єктивні за своїм характером суперечності, зумовлені специфікою їхнього сприйняття і процедурою ухвалення політичних рішень політичного елітою певної країни. Ці суперечності, які найчастіше досить відчужені від реальних причин, прямо чи опосередковано впливають на виникнення і розвиток конфлікту, інтереси та цілі суперників. Таким чином всі без винятку економічні, ідеологічні, соціально-класові, ідеологічні, власне політичні, військово-стратегічні та інші відносини фокусується у міжнародному конфлікті та у зв'язку із ним

набувають розвитку. Конфлікт стає самостійним, його розвиток набуває логіки, та як політичні відносини, він здатний впливати на інші відносини, характер основних суперечностей, що розвиваються в рамках цього конфлікту та способи їхнього розв'язання. Міжнародні конфлікти відображають стан і розвиток системи міжнародних відносин, її структури на різних рівнях та розстановку і співвідношення сил на міжнародній арені, породжуючись як особливі конкретно-історичні політичні відносини між країнами або групами країн у межах певного просторово-часового континууму.

Міжнародні конфлікти, маючи власну структуру і процес розвитку є феноменами політичних відносин. Вони взаємодіють із системою, виникають і розвиваються за законами, структурою і процесом міжнародних відносин загалом. Одні з конфліктів є частиною основної структури міжнародних відносин (баланс сил, мирне співіснування тощо), натомість як інші є частиною структурних зв'язок міжнародних відносин, що змінюються в коротші історичні терміни (близькосхідний, балканський та інші).

Найважливішим питанням теорії та практики міжнародних відносин залишається природа міжнародних політичних конфліктів, обумовлених розбіжностями інтересів, цінностей або ідентифікацій політичних суб'єктів. Однак зіткнення політичних та економічних інтересів, які переплітаються між собою в міжнародних конфліктах, може стати причиною використання військової сили та ускладнити міждержавні відносини. Конфлікти можуть мати замасковані під інтереси забезпечення національної безпеки держав мотиви, що спонукають до конфлікту їх лідерів. Міжнародний конфлікт, впливаючи на рівень конфліктогенності міжнародних відносин, займає певне місце в існуючій на певний момент структурі міжнародної системи, навіть якщо його учасниками стають тільки два актори, саме від чого залежить межі і можливість управління конфліктною ситуацією.

Складні процеси, притаманні багатьом конфліктам, що розвиваються на глобальному рівні, переносяться у структуру міжнародних відносин, накладаючи на характер системних процесів певний відбиток та корегують суперечності, що у ній виникають. На прикладі Першої та Другої світової війни можна зрозуміти вплив та спричинення структурних змін в системі міжнародних відносин.

Комунікативно-інформаційна функція міжнародного конфлікту полягає в тому, що наслідком нерівномірності розвитку держав та змін співвідношення сил є зіткнення їх інтересів, а політичні відносини у формі конфронтації набувають стрибку у розвитку, особливо виходу за межі вимагає стрімке соціально-економічне зростання певної держави. В зв'язку із чим розв'язання такого питання без шкоди для інтересів інших держав не відповідає усталеній системі відносин, особливо тих, які не бажають змінювати місце і роль на міжнародній арені.

Розв'язання суперечності в інтересах держав або об'єднань в основі міжнародного конфлікту є його функціональним призначенням. В процесі розв'язання якого вдається дійти до взаємоприйнятної балансу інтересів держав учасниць, навіть без повномасштабної реалізації національно-державних інтересів однієї зі сторін. Однак, на фазі збройної боротьби баланс інтересів не формується а, інтереси однієї зі сторін придушуються. В такому разі конфлікт переходить у латентну фазу не отримує свого розв'язання, що загрожує його миттєвою ескалацією.

Держави з потужними економічними та військовими можливостями є основними акторами системи «балансу сил». Зазначимо, що стійкість цієї системи залежить від кількості держав-акторів, в ній не існує диференціації ролей; п'ять або більше таких держав зацікавлені в інших державах системи, розглядаючи в них майбутніх союзників. Союзи утворюються внаслідок прагнення акторів до забезпечення безпеки через великі можливості в системі між-

народних відносин, проте являються нестійкими. проти акторів, що претендують на панування або мають переваги, спрямовуються коаліції, що виникають та можуть дати їм панівне становище. Союзна держава може бути прийнятним партнером, забезпечуючи собі участь у переможній коаліції, або не втратить багато у коаліції, що програла. Подібна система демонструє стійкість. Навпаки диференційовані ролі у вільній біполярній системі, в склад якої можуть входити актори різних типів: окремі держави, блоки держав, лідери блоків, члени блоків, позаблокові країни та універсальні організації. Монополія на атомну зброю лише укріплює та підвищує стійкість такої системи. На базі спільних інтересів утворюються союзи. Жорстка біполярна система в разі свого існування характеризується б дуже високою напругою та відрізнялась тим, що роль нейтральних держав в ній скасовується, а роль універсальної організації втрачається.

Так наприклад уявлення про міжнародний порядок у таких держав як росія, Китай чи Іран полягають у зміцненні їх здатності до захисту регіональних претензій на перевагу, в їхній сфері впливу не діє універсальний міжнародний порядок. До цього можна віднести заборону застосування сили, повагу до суверенітету менших країн, територіальної недоторканності кордонів. На прикладі нашої держави доведено, що сподіватись від Організації Об'єднаних Націй на пошук спільної мови щодо міжнародного порядку не варто.

Неореалістом С. Брауном запропоновано гіпотези залежності причин збройних конфліктів від структури міжнародної системи:

- 1) Найбільші можливості із запобігання конфліктам мають стійко зв'язані міждержавні однополярні системи;
- 2) Відсутність поділу на коаліції між провідними державами менш стимулюють до локальних конфліктів, незважаючи на однакову можливість війн як в однополярній, так і в багатополярній системах зі слабкими зв'язками;
- 3) Велика ймовірність збройних конфліктів, що здатні ширитись на всі біполярні і багатополярні системи зі слабкими зв'язками; подібна структура відносин спрямовує до втручання в локальні конфлікти провідні держави;
- 4) Вірогідність виникнення збройних конфліктів в біполярній системі із сильними зв'язками всередині полюсів мало ймовірна, проте в разі їх початку – їх важко локалізувати;
- 5) теоретично, багатополярна система, в складі якої є внутрішньо згуртовані та інтегровані коаліції може бути найбільш безпечною;
- 6) З одного боку, відсутність в структурі міжнародної системи чітко виражених полюсів найбільшою мірою провокує виникнення збройних конфліктів, але, з іншого – сприяє їх локалізації [2].

Для розуміння генези міжнародного конфлікту необхідно зрозуміти етапи його розвитку. Можна спостерігати фази міжнародного конфлікту на прикладі України:

До першої фази міжнародного конфлікту відноситься принципове політичне ставлення, сформоване на основі певних суперечностей, як об'єктивних так і суб'єктивних, що створили відповідні економічні, ідеологічні, військово-стратегічні, міжнародно-правові та дипломатичні відносини та виражаються в гострій конфліктній формі. Формування конфлікту та протиріч в Україні розпочалися одразу після розпаду СРСР й почали набирати обертів з 2000 року, утримуючи так званій «баланс», що явно влаштовував росію, колишні очільники нашої держави злочинно розпродавали озброєння, зменшували чисельність Збройних Сил, ослаблювали країну. Завульовуючи загарбницькі цілі – ідеологічною суперечністю конфлікту визначається мова.

До другої фази відноситься визначення сторонами конфлікту інтересів, цілей, стратегії та тактики боротьби з урахуванням потенціалу та можливостей застосування

усіх засобів для пошуку шляхів розв'язання суперечностей. З метою розв'язання суперечності в інтересах однієї зі сторін визначається система дій, що мають характер боротьби з метою розв'язання вказаної мовної суперечності. Штучно створені протести в Україні відображають скривджену позицію російськомовної частини суспільства.

На третій фазі міжнародного конфлікту росія використовує досить широкий діапазон ідеологічних, психологічних, економічних, політичних, міжнародно-правових, дипломатичних засобів. Крім того, у формі непрямого збройного насильства, підключаються воєнні засоби. Під виглядом надання гуманітарної допомоги східним областям України, до них надходить озброєння, вербуються добровольці для участі у протистоянні Українським силам Антитерористичної операції, керівництво підрозділами ополчення так званих ЛДНР здійснюється російськими кадровими військовими.

Четвертої фази конфлікту набуває із досягненням найгострішого політичного рівня – міжнародної політичної кризи. Незважаючи на раніше укладені договори – спостерігається певна гострота у відносинах та до України застосовується так звана спеціальна воєнна операція, не зважаючи на прізиви міжнародних безпекових організацій, ООН, окремих держав про припинення збройної агресії – росією віроломно використовується військова сила при повному ігноруванні міжнародного права.

Міжнародний збройний конфлікт на п'ятій фазі, поступово розвивається до більш високого рівня, застосовується сучасна зброя та обома сторонами залучаються союзники, які з боку сторін прямої участі не приймають, однак надають озброєння та допомогу.

На етапі другої половини 2024 року спостерігається поступове формування у суспільства переорієнтації і коригування національно-державних інтересів, пропонується активніше залучення дипломатичних засобів та пошук взаємних компромісів, однак акцент ставиться на вимозі поваги до територіальної цілісності України. Шоста фаза міжнародного конфлікту – передбачає поступове зниження рівня інтенсивності. А отже, врегулювання конфлікту може стати як наслідком зусиль сторін та і внаслідок тиску з боку «третьої» сторони, що особливо відмічається прогностуванням приходу Д. Трампа до влади після президентських виборів цього ж року у США.

Усунення причини конфлікту та досягнення балансу інтересів сторін є найприйнятнішою формою його врегулювання. В будь-якому разі неможливість досягнення подібного балансу призведе до латентної форми конфлікту, яка за відповідних умов може знову відродити конфлікт, що спостерігається після укладання Мінських угод¹. Тож у процесі врегулювання необхідне врахування соціокультурного середовища кожної сторони та рівень і характер розвитку системи міжнародних відносин. До трьох моделей врегулювання конфлікту відносять силову – гегемоністичну, рольову і статусну. Перша орієнтована на використання сили або погрози її використання, стратегією розв'язання вбачає гру в якій виграв однієї сторони дорівнює програшу іншій.

Рольова модель міжнародного конфлікту необхідність досягнення цілей та вплив на цілі супротивника структуровано співвідносить із фізичною поведінкою; вся конфліктна ситуація включається в розширене процесуальне поле, що передувало зверненню до фізичних дій; стратегія розв'язання схильна до розв'язання або навіть урегулювання конфлікту.

Статусна модель процесуально розширює конфліктне поле до включення до нього предмета суперечки, порівнює поведінку конфліктуючих сторін із фізичними діями, необхідними для підтримання або відновлення балансу

¹ Мінські угоди – комплекс документів, розроблених з метою припинення військового конфлікту на сході України у 2014 році.

сил, спричинені конфлікту, стратегія розв'язання схиляється до врегулювання на засадах правових норм або паритету. В зв'язку із чим у контексті дослідження міжнародних конфліктів особливого значення набувають правові аспекти регулювання міжнародних відносин.

Висновки. Основним завданням дипломатії XXI ст. є посилення співпраці та розвиток міждержавних діалогів, спільний пошук вирішення, пов'язаних із врегулюванням конфліктів та суперечок проблем, які виникають, боротьбою з міжнародним тероризмом, зміцненням регіональної і глобальної безпеки.

Треба зазначити, що засоби розв'язання та запобігання політичним конфліктам мають серйозні відмінності від форм розв'язання інших видів конфліктів. В разі коли територіальному принципу в міжособистісній сварці надається перевага перед конфліктною ситуацією, в політичному конфлікті така поведінка призведе до збільшення нестабільності суспільства, загибелі людей, небажаних, негативних змін у державних відносинах. Середовище політичного життя суспільства вимагає, щоб гравці конфліктних відносин прямували до пошуку шляхів

розв'язання питань, брали активну участь у таких ситуаціях. Вони мають визнати існуючі між ними розбіжності, бути спроможними пояснити цілі та наміри одне одного як політичну суперечку. Усвідомлення причин дасть змогу сторонам конфлікту точно визначити джерело, основу спору, окреслити грані взаємних заперечень, виявити й порівняти свої позиції.

Таким чином, стійкість регулювання та запобігання політичним конфліктам за допомогою угод, взаємних поступків обох сторін залежать від того, наскільки сторони готові тлумачити наслідок боротьби як перемогу одна над одною.

Та чи все ж таки зможе бути вирішено загарбницьку війну розпочату рф проти України, що «м'яко» зветься міжнародним конфліктом шляхом дипломатії за відсутності відповідальності вчинених злочинів проти людства з боку агресора та назавжди покладено край імперським амбіціям? Чи не виглядатиме територія нашої країни в образі буферної зони між рф та країнами НАТО? Яку ще ціну мають заплатити громадяни за безпеку, волю та незалежність?

ЛІТЕРАТУРА

1. Boulding K. E. Conflict and defense: A general theory. New York : Harper & Row, 1963. 349 p.
2. Brown S. International Relations in a Changing Global System. Routledge, 2018. URL: <https://doi.org/10.4324/9780429495168> (дата звернення: 30.07.2024).
3. Schelling T. C. The Strategy of Conflict. Harvard University Press, 2006. 320 p.
4. Новий тлумачний словник української мови : 42000 слів: для студентів вищ. та серед. навч. закл. : у 4 т. Київ : АКОНІТ, 1999. Т. 1 : А-Є. 910 с.
5. Wright Q. Study of International Relations. Irvington Pub, 1986.
6. Примуш М. В. Конфліктологія : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ВД Професіонал, 2006. 288 с.
7. Перепелиця Г. М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи. – К.: Стило, 2003. – 256 с.
8. Fukuyama F. End of History and the Last Man. Penguin Books, Limited, 1993.
9. Макмастер Герберт. Поля битв. Боротьба за захист вільного світу. Battlegrounds: The Fight to Defend the Free World by H. R. McMaster / пер. з англ. Н. Коваль. Київ : Наш формат, 2023. 424 с. URL: <https://nashformat.ua/products/polya-bytv.-borotba-za-zahyst-vilnogo-svitu-709572> (дата звернення: 02.07.2024).
10. Приходько В., Вигодіванець Ю. АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА СИСТЕМНІ ЗАГРОЗИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ГЛОБАЛЬНОГО БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ. *Розвиток міжнародних економічних відносин в умовах глобальних викликів*. 2024. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-391-3-46>(дата звернення: 15.07.2024).